

Lidia Kataryńczuk-Mania*

Zielona Góra

O znaczeniu edukacji i terapii artystycznej - kilka refleksji

About meaning of education and artistic therapy.
A few reflections

*Każdy przychodzi na świat z zalążkiem geniuszu
oczekującym na pełny rozkwit*
David Lewis

Przesłania o wartościach sztuki odnajdujemy już w dorobku starożytności. Poprzez wiele dokonujących się zmian na przestrzeni wieków sztuka w obecnym czasie przybiera różne oblicza. Jest narzędziem wszelkiego poznawania wartości, przeżywania. Może aktywizować wyobraźnię, myślenie, wyzwalać emocje, prowokować do eksperymentowania. Obcowanie ze sztuką ułatwia relaksacyjne funkcjonowanie organizmu człowieka. Związana jest z procesem twórczym i odtwórczym, przyczynia się do konstruowania, wyrażania osobowości człowieka za pomocą różnych znaczeń (integracja sztuk), metod i technik.

Jest dostępna, powszechna, uniwersalna, dlatego też troska o edukację przez sztukę i o terapię artystyczną powinna stać się priorytetem współczesnego systemu oświatowego. To właśnie system edukacyjny i terapeutyczny jest instrumentem polityki oświatowej, a poprzez jego ramy realizowane są określone cele. Uwarunkowania jakie przyświecają różnorodnym celom i właściwościom (funkcjom) systemu dotyczyć mogą: zasięgu, elastyczności organizacyjnej, dostępności (ograniczone

---

* dr hab., prof. UZ, Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Pedagogiki, Psychologii i Socjologii, Katedra Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej

częściowo finansami), profilu programowego, funkcji ogólnokształcącej i wychowawczej, kulturotwórczej (estetycznej), promocyjnej. W zależności od czynników artystyczno-terapeutycznych na szeroką bądź wąską skalę wykorzystywany jest przede wszystkim potencjał i możliwości podmiotu, jakim są: dziecko, uczeń, dorosły. Analizując pedagogiczno-psychologiczno-artystyczne refleksje (poglądy) m.in. Johna Deweya, Jeana Piageta, Carla Rogersa, Stefana Szumana, Bohdana Suchodolskiego, Ireny Wojnar, Wiesławy Limont, Eugeniusza Józefowskiego, Marii Przychoździńskiej i in. zauważa się wielką troskę o edukację przez sztukę (treści i działania muzyczne, literackie, plastyczne).

Edukacja artystyczna

Edukacja artystyczna jest pojęciem interdyscyplinarnym. Obejmuje swym zasięgiem wiedzę z dziedziny pedagogiki, wychowania, edukacji, kultury, psychologii, socjologii i in. Ma za zadanie rozbudzać zainteresowanie sztuką, kształtować wrażliwość, stymulować wyobraźnię, rozwijać umiejętności ekspresyjne w ramach różnych rodzajów sztuki.

Edukacja artystyczna traktowana powinna być jako laboratorium sztuki oparte na tradycyjnych i najnowszych rozwiązaniach teoretyczno-praktycznych. Niestety, coraz częściej zauważa się zjawisko marginalizowania edukacji artystycznej w praktyce szkolnej. Romualda Ławrowska stwierdza: „przy olbrzymim zainteresowaniu aktywnością artystyczną i ujawnianych często przez dzieci i młodzież potrzebach zajmowania się sztuką, system szkolny wyraźnie zaniedbuje edukację muzyczną i plastyczną”¹. Autorka dalej zauważa, że „operują one właściwymi dla siebie kodami niewerbalnymi, znaczeniami estetyczno-emocjonalnymi, jednak do kodów tych młodzież nie otrzymuje od specjalistów klucza, przez co nie odnajduje własnej drogi do skarbnicy dóbr estetycznych i etycznych: prawdy, dobra i piękna”².

Główne cele edukacji artystycznej dotyczą rozwoju osobowości w aspekcie kreatywności, wrażliwości, odpowiedzialności, wiedzy, zaangażowania w procesy artystyczne, przygotowania do krytycznego

---

¹ *Edukacja artystyczna a rzeczywistość medialna*, R. Ławrowska, B. Muchacka (red.), Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego 2009, s. 6.

² *Ibidem*, s. 6.

korzystania z masowych środków przekazu, kultywowania tradycji, promocji i rozwoju talentu. Edukacja artystyczna ma na celu przygotowanie do życia w społeczeństwie - kreowanie właściwych postaw społecznych, współpracy w grupie, integracji, wymiany doświadczeń, ujawniania talentów, stwarzania warunków do indywidualnego rozwoju, spędzania czasu wolnego i powinna być skuteczną formą profilaktyki i zapobiegania patologiom.

„Wśród czynników nadających kształt edukacji artystycznej jako twórczej wyróżnić należy zatem kompetencje nauczyciela, postawę twórczą nauczycieli i uczniów, motywację wewnętrzną podmiotów uczestniczących w procesie edukacji, klimat dla kreatywności osoby i instytucji oraz zasoby placówek oświatowych umożliwiające działania twórcze”³.

Nauczyciele oprócz wiedzy poznawczej, merytorycznej powinni umiejętnie inspirować i wyzwać aktywność twórczą wśród uczniów, aby to była przede wszystkim zabawa, miłe doświadczenie, przeżycie. Sytuacje edukacyjne powinny zawierać elementy zaskoczenia, przyjemności, odkrycia, wszystko to, co może zachęcić i zainspirować uczniów do poszukiwania, współpracy. Pretekstem takich zamierzeń (sprowadzających się do percepcji, analizy, interpretacji, refleksji) mogą być na przykład: utwory muzyczne, obrazy, filmy, przedstawienia teatralne, utwory literackie, ważne uroczystości, wydarzenia, zjawiska i otoczenie, przysłowia itp. Istotne jest, aby tak zaprojektować sytuacje edukacyjne by uczniowie wspólnie z nauczycielami kreowali zadania twórcze. Niestety w szkołach twórczość ma nieco inne oblicze - okazjonalne, tzn. nauczyciele wykorzystują ją w sytuacjach przygotowań artystycznych do świąt, rocznic, konkursów, uroczystości itp. Zdarza się także, że edukacja artystyczna realizowana jest w postaci indywidualnej aktywności uczniów (udział w festiwalu, w konkursie plastycznym, literackim). Dydaktyka zaleca nauczycielom stwarzanie uczniom takiej przestrzeni edukacyjno-artystycznej, która pozwoliłaby na aktywność poznawczą: odkrywanie, badanie, eksperymentowanie, doświadczanie oraz która sprawiałaby uczniom zadowolenie i satysfakcję, budowała poczucie własnej wartości. Nauczyciel powinien pamiętać także o otoczeniu edukacyjnym, które obejmuje między innymi: różnorodne źródła wiedzy, pomoce dydaktyczne,

---

³ *Edukacja artystyczna jako twórcza. perspektywy - dylematy - inspiracje*, M. Kołodziejki i M. Szymańska (red.), Płock: PWSZ 2011, s. 7.

narzędzia, przybory, materiały do zajęć artystycznych, instrumenty. Zdaniem Ireny Adamek i Józefy Bałachowicz „kreatywność to nieodzowny atrybut życia człowieka współczesnego i przyszłości, niezwykle cenny nie tylko z jednostkowego punktu widzenia, ale też społecznego”⁴.

Wielu artystów, tworząc i uprawiając sztukę, podejmowało działania edukacyjne. W zakresie muzyki powstały koncepcje i metody m.in. E.J. Dalcroze`a, Carla Orffa, Zoltana Kodaly`a, Edwina E. Gordona.

Zdaniem Carla Orffa „muzyka elementarna nigdy nie jest samą muzyką, jest ona związana z ruchem, tańcem i mową, jest więc muzyką, którą trzeba uprawiać samemu, w której należy uczestniczyć nie w roli słuchacza, lecz współwykonawcy. Jest przed-rozumowa, nie zna żadnej wielkiej formy, żadnej architektoniki, niesie w sobie niewielkie formy szeregujące, ostinata i małe formy rondowe. Muzyka elementarna jest przyziemna, naturalna, cielesna, każdy może się jej nauczyć i doświadczać, jak dziecko.... Muzyka elementarna, słowo i ruch, zabawa, wszystko to, co rozbudza i rozwija siły duchowe, tworzy głębię duszy, głębię, bez której narazimy się na *duchowe stępowienie*”⁵. „Gdy środowisko jest wyzyskiwane w sposób jednostajny, gdy gospodarka wodna ulega destrukcji przez przesadną kultywację, gdy z powodów utylitarnych lasy i zarośla padają ofiarą myślenia kategoriami deski kreślarskiej, krótko - gdy równowaga w przyrodzie zostaje zniweczona przez jednostronne działania. Tak samo grozi nam duchowe stępowanie, gdy człowiek, oddalony od tego co elementarne, traci swoją równowagę”⁶. Spotkania warsztatowe według Eugeniusza Józefowskiego „pozwalają na jednoczesny wgląd w siebie przy niezwykle rzadkiej okazji przebywania wśród innych nam podobnych”⁷.

Edukacja artystyczna skupia się na wprowadzaniu odbiorców w świat

---

⁴ *Kompetencje kreatywne nauczyciela wczesnej edukacji dziecka*, I. Adamek, J. Bałachowicz (red.), Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls 2013, s. 248.

⁵ P. M. Hamel, *Przez muzykę do samego siebie*, Wrocław: Wydawnictwo SARTORIUS 1995, s. 34-35.

⁶ *Gesprache mit komponisten*, Zurych 1967, s. 296; cyt. za: P.M. Hamel, *Przez muzykę...*, s. 34-35.

⁷ E. Józefowski, *Praktyka sztuki jako terapia - kilka uwag edukatora sztuki* [w:] *Metody i formy terapii sztuką*, L. Kataryńczuk-Mania (red.), Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego 2005, s. 26.

sztuki, kształci kulturę estetyczną, ludową, pokoleniową, proponuje kanony znawstwa muzyki, teatru, filmu, tańca, zestawy lektur, arcydzieł malarstwa, rzeźby i architektury. Dąży do upowszechniania, udostępniania i *uprzystępniania sztuki*.

Terapia sztuką

Terapeutyczny wymiar sztuki polega przede wszystkim nie na ocenianiu wytworów dzieł artystycznych, ale na tworzeniu własnych, sprawiających przyjemność wytworów, na dbaniu o poprawę jakości życia psychofizycznego człowieka.

Według Krystyny Sztuki cele terapii sztuką sformułować można następująco:

- „poprawa zdolności koncentracji uwagi oraz zmniejszenie niepokoju psychomotorycznego (osiąganie stanu odprężenia),
- spontaniczne ćwiczenie procesów poznawczych - percepcji i orientacji przestrzennej, koordynacji wzrokowo-ruchowej,
- poprawa aktywnego odczuwania i akceptacji własnego ciała,
- poszerzanie obszaru doświadczeń i horyzontu przeżyć,
- budowanie poczucia własnej wartości i podnoszenie samooceny poprzez odkrywanie i wykorzystywanie własnych możliwości i potencjalnych zdolności,
- ukazanie nowych możliwości wyrażania swej osobowości (emocji, uczuć pozytywnych i negatywnych), wypowiedzienia tego, co „nieprzekazywalne słowami”,
- odwrócenie uwagi od własnych deficytów i skierowanie jej na to, co możliwe do osiągnięcia,
- pomoc w porządkowaniu doświadczenia indywidualnego poprzez wykorzystywanie zjawiska przewartościowania i nadawania nowych znaczeń przeżyciom i wspomnieniom, a także tworzenie nowych odniesień do hierarchii wartości”⁸.

Terapia sztuką jest po to by zauważyć i zakomunikować ważne problemy związane z podopiecznymi, jest też po to by pomagać i wspomagać dzieci, młodzież i dorosłych. Ukazanie przez działania artystyczne zachowań, zaburzeń, ułatwia terapeutę postawienie odpowiedniej diagnozy.

---

⁸ K. Sztuka, *Twórcza ekspresja w dialogu terapeutycznym. Psychologia dla artystów. Część II*, Częstochowa: WSP 2003, s. 13-14.

ARTETERAPIA				
PLASTYKOTERAPIA (terapia przez sztukę plastyczną)	MUZYKOTERAPIA (terapia przez muzykę)	CHOREOTERAPIA (terapia przez taniec)	TEATROTERAPIA, DRAMOTERAPIA, TERAPIA DRAMĄ (terapia przez teatr)	BIBLIOTERAPIA (terapia przez literaturę)
<ul style="list-style-type: none"> - PIKTURATERAPIA (terapia przez malarstwo) - GRAFIKOTERAPIA (terapia przez grafikę) - SKULPTUROTERAPIA (terapia przez rzeźbę) - ARCHITEKTUROTERAPIA (terapia przez architekturę) - HORTOTERAPIA (terapia przez sztukę ogorodową) - ARTYFIKOTERAPIA (terapia przez rzemiosło artystyczne) - FOTOGRAFIOTERAPIA (terapia przez fotografię) - MULTIMEDIOTERAPIA (terapia przez multimedia) - FILMOTERAPIA (terapia przez film) 	<ul style="list-style-type: none"> - TYFLOMUZYKOTERAPIA - SURDOMUZYKOTERAPIA - MUZYKOTERAPIA KREATYWNA - MUZYKOTERAPIA EDUKACYJNA - MUZYKOTERAPIA KLINICZNA - MUZYKOTERAPIA PROFILAKTYCZNA 	<ul style="list-style-type: none"> - OGÓLNOKONDYCJYNA - STRUKTURALIZO WANA (nauka tańców towarzystwskich) - PSYCHOLOGICZNA (pokonywanie barier psychospołecznych) - SPRAWNOŚCIOWA - SPECJALNA 	<ul style="list-style-type: none"> - BAJKOTERAPIA 	

Schemat 1. Strukturalny wymiar arteterapii (oprac. własne)

W obrębie terapii sztuką swoje miejsce zajmuje plastykoterapia, czyli terapia przez plastykę. „Terapia przez sztukę plastyczną to proces terapeutyczny (lecniczy) przez sztuki piękne (tj. sztuki plastyczne), takie, jak: malarstwo, grafika (w tym rysunek), rzeźba, architektura (także architektura ogrodowa), rzemiosło artystyczne, fotografia (wykorzystująca nieruchomy obraz dwuwymiarowy), multimedia (wykorzystujące nieruchomy lub ruchomy obraz plastyczny), film (używający ruchomych obrazów plastycznych)”⁹.

Mechanizmy działania arteterapeutycznego

Arteterapia jako powszechna forma interwencji może badać związek ciała i umysłu i służyć jako narzędzie stosowane w leczeniu. Sam termin „arteterapia” został stworzony w 1942 r. przez brytyjczyka Adriana Hilla. Do sfery edukacji przeniknęła ze względu na znaczenie doświadczeń z okresu dzieciństwa. Wśród postępowych pedagogów, którzy kładli szczególny nacisk na rolę twórczości artystycznej w ogólnym rozwoju dzieci byli Came, Kellogg, Lowenfeld, czy Uhlin.

Fundamentalną koncepcją w arteterapii jest pogląd, że prace plastyczne w pewien sposób odzwierciedlają doświadczenia psychiczne artysty a tworzenie i oglądanie prac plastycznych ma samo w sobie właściwości terapeutyczne.

Wyróżnia się różne podejścia teoretyczne w obrębie arteterapii:

- podejście psychodynamiczne (koncepcje Freuda i jego następców; teorie Melanie Klein; psychologia jaźni i teoria relacji z obiektem; koncepcje Carla Gustawa Junga),
- podejście humanistyczne Gestalt, model egzystencjalny, fenomenologiczny,
- teorie rozwojowe i uczenia się (podejście poznawcze oparte na teorii systemów, koncepcje z dziedziny psychologii rozwojowej, behawioralnej),
- terapia rodzinna i inne teorie (koncepcje z terapii narracyjnej, po-

---

⁹ M. M. Tytko, *Plastykoterapia* [w:] *Słownik metod, technik i form pracy socjalnej, opiekuńczej i terapeutycznej*, T. 4, A. Weissbrot-Koziarska, I. Dąbrowska-Jabłońska (red.), Opole: Uniwersytet Opolski 2016, s. 93-98. Często się zdarza, że plastykoterapia jest nazywaną arteterapią - co jest błędem. Niektórzy autorzy interpretują ją jako arteterapię.

dejście relacyjne, feministyczne, koncepcje duchowe i filozoficzne, teoria działania społecznego, terapii ekspresyjnej).

Ekspresja artystyczna jest przydatnym elementem terapii debriefingu psychologicznego i zdrowienia osób z traumą. Może także pomóc w powiązaniu wspomnień dotyczących stresującej sytuacji zapisanych w pamięci nieświadomej (sensorycznej) i świadomej (deklaratywnej), gdyż ułatwia pacjentowi opowiadanie o tym zdarzeniu. Dzięki temu będzie on w stanie je przeanalizować i zrozumieć, dlaczego jest owo zdarzenie dla niego takie przykre.

„Wszystkie rodzaje terapii poprzez zajęcia twórcze mają charakter relacyjny i mogą polegać na odzwierciedlaniu, psychodramie, inscenizacji, dzieleniu się, pokazywaniu i obserwowaniu. Aspekt relacyjny arteterapii dotyczy używania materiałów plastycznych (np. farb, gliny), poznawania ich właściwości, oczekiwania na zajęcia twórcze oraz pomocy ze strony terapeuty, który zapewni pacjentowi niezbędne przybory oraz udziela ważnych wskazówek”¹⁰. Są to doświadczenia oparte na interakcji między pacjentem a terapeutą poprzez wymianę empiryczną, dotykową i wzrokową, a nie tylko komunikację werbalną. Kompetencje komunikacyjne i współdziałania nauczyciela-terapeuty pozwalają na nawiązanie kontaktu. Są szansą na powodzenie, sukces w procesie kształcenia, pozwalają na wprowadzenie dziecka w świat sztuki, gdzie może ono odnaleźć własną tożsamość początkującego odbiorcy i twórcy.

Edukacja artystyczna i terapeutyczna w optyce literatury

Na przestrzeni ostatnich lat powstawały publikacje poświęcone zagadnieniom profilaktyki i terapii w obszarze sztuki i pedagogiki terapeutycznej skierowane głównie do nauczycieli, terapeutów, psychologów, logopedów, pedagogów specjalnych i nie tylko. Pojawiły się swoiste kompendia wiedzy z zakresu muzykoterapii, biblioterapii, profilaktyki i rehabilitacji głosu, profilaktyki logopedycznej (np. „Innowacje pedagogiczne dzieci i młodzieży” - red. Lidia Kataryńczuk-Mania czy „Wybrane elementy terapii w procesie edukacji artystycznej” pod tą samą redakcją).

Wielu autorów zajmowało się funkcjonalnością sztuki w różnych

---

¹⁰ *Arteterapia*, red. C.A. Malchiodi, Gdańsk: Harmonia Universalis 2014, s. 42.

koncepcjach edukacyjnych, relacjami zachodzącymi pomiędzy wychowaniem, terapią i sztuką, wartością sztuki w wychowaniu i edukacji, terapią przez szeroko pojmowaną twórczość - teatralną, muzyczną, plastyczną, literacką (Krystyna Ferenz, Helena Danel-Bohrzyk, Jadwiga Uchyła-Zroski, Barbara Nowak, Agnieszka Nowak-Łojewska, Anna Boguszewska, Mirosław Kisiel, Irena Marciniak, Andrea Jaworska, Lidia Katarzyńczuk-Mania, Małgorzata Buczniewska, Anna Metera, Anna Wolska, Irena Bielawska, Bernadeta Szczupał, Mirosława Nyczaj-Drąg, Janusz Gnitecki, Teresa Samulczyk i in.).

Wciąż brakującą lukę na rynku wydawniczym wypełnia praca zbiorowa pt. „Profilaktyka i rehabilitacja głosu, mowy” (red. Lidia Katarzyńczuk-Mania, Iwona Kowalkowska) zawierająca artykuły poświęconych zagadnieniom sprawnego funkcjonowania aparatu głosotwórczego.

Podobnie rzecz się ma z tematem terapii dźwiękiem. W poszukiwaniu laboratorium dźwiękowego i wybranych koncepcji, metod, technik akustyczno-wibracyjnych oddziałujących na organizm człowieka zaproszono do współpracy pedagogów, terapeutów polskich i zagranicznych. W efekcie powstała publikacja zatytułowana „Terapia dźwiękiem”. Ten obszar zagadnień jest mało znany w literaturze terapeutycznej mimo, że istota dźwięku znana już była w dawnych kulturach, obrzędach, zwyczajach. Dźwiękom nadawano wówczas różne znaczenia. Współcześnie prowadzone są badania nad właściwościami profilaktycznymi i leczniczymi dźwięku. Wskażmy choćby przykład Yaira Schiffana i Andrzeja Stadnickiego, którzy proponują zastosowanie terapii akustyczno-wibracyjnej *Musica Medica* w medycynie i pedagogice. Zdaniem autorów muzyka przekazywana drogą akustyczno-wibracyjną pobudza organizm do wydzielania endorfin i innych neurotransmitorów, które wywołują uczucia euforyczne i prowadzą do ukojenia bólu oraz aktywizują system immunologiczny.

Podsumowanie

Czym jest edukacja i terapia dla człowieka? Jaką mogą pełnić role w codziennym życiu? Wydaje się, że rozważania, wybrane wątki poruszane przez autorkę dotyczą integracyjnego spojrzenia na wartości sztuki i perspektywicznego obszaru terapii artystycznej, logopedycznej i pedagogicznej. Można podkreślić znaczenia sztuki w perspektywie

społecznej, kulturowej i psychospołecznej czy w aspekcie osobowości. Sztuka to niezastąpione medium dla duszy, ciała, źródło energii witalnej, ekspresja ważnych wydarzeń w życiu każdego człowieka. Jej znaczenie w procesie edukacji artystycznej i terapii jest więc trudna do przecenienia.

Bibliografia

Adamek I., Bałachowicz J., *Kompetencje kreatywne nauczyciela wczesnej edukacji dziecka*, Kraków 2013.

Bissinger-Ćwierż U., *Aktywne działania przez sztukę*, Lublin 1999.

Borowska-Beszta B., *Echa ekspresji. Kulturoterapia w andragogice specjalnej*, Kraków 2008.

Dziecko/uczeń - edukacja artystyczna, terapia, Kataryńczuk-Mania L. (red.), Zielona Góra - Skarbona 2016.

Edukacja artystyczna - nowe wyzwania, Kataryńczuk-Mania L. (red.), Zielona Góra - Skarbona 2016.

Glińska-Lachowicz A., *Choreoterapia i muzykoterapia jako techniki arteterapeutyczne skierowane do osób nieprzystosowanych społecznie (propozycje ćwiczeń)* [w:] *Terapia w resocjalizacji*, Cz. II *Ujęcie praktyczne*, A. Rejzner, P. Szczepaniak (red.), Warszawa 2009.

Innowacje pedagogiczne w edukacji muzycznej dzieci i młodzieży, Kataryńczuk-Mania L. (red.), Zielona Góra 2000.

Józefowski E., Stefańska A., Szablewska-Holeksa M., *O arteterapii, edukacji i sztuce - teksty rozproszone i niepublikowane*, Poznań 2012.

Kataryńczuk-Mania L., *Wychowawcze aspekty zajęć umuzykalniających w przedszkolu*, Zielona Góra 2009.

Kataryńczuk-Mania L., *Nauczyciel edukacji muzycznej we współczesnej rzeczywistości kulturalnej*, Zielona Góra 2010.

Koniczna E., J., *Arteterapia w teorii i praktyce*, Kraków 2003.

Mazur A., Tarasiuk R., *Interpretacje i inspiracje do edukacji artystycznej*, Lublin 2014.

Metody i formy terapii sztuką, Kataryńczuk-Mania L. (red.), Zielona Góra 2005.

Muzykoterapia tożsamość - transgresja - transdyscyplinarność, Cylulko P., Gładyszewska-Cylulko (red.), Wrocław 2010.

Profilaktyka i rehabilitacja głosu, mowy, Kataryńczuk-Mania L., Kowalkowska I. (red.), Zielona Góra 2006.

Przemoc w zachowaniu się młodzieży. Przyczyny, mechanizmy, profilaktyka, Kataryńczuk-Mania L., Herberger J. (red.), Głogów 2008.

Sztuka K., *Twórcza ekspresja w dialogu terapeutycznym. Psychologia dla artystów II*, Częstochowa 2003.

Sztuka i wychowanie. Współczesne problemy edukacji estetycznej, Pankowska K. (red.), Warszawa 2010.

Sztuka w kontekście oddziaływania na człowieka, Kataryńczuk-Mania L., Karcz J. (red.), Zielona Góra 2006.

Terapia dźwiękiem, Kataryńczuk-Mania L. (red.), Zielona Góra 2006.

Terapia sztuką w edukacji, Kataryńczuk-Mania L., Karcz J. (red.), Zielona Góra 2004.

Twórczość – ekspresja - aktywność artystyczna w rozwoju dzieci i młodzieży, Krasoń K. (red.), Katowice 2011.

W kręgu zagadnień edukacji artystycznej i terapii, Kataryńczuk-Mania L. (red.), Głogów 2006.

Wybrane elementy terapii w procesie edukacji artystycznej, Kataryńczuk-Mania L. (red.), Zielona Góra 2002.

Streszczenie

Autorka przybliży walory poznawcze, wychowawcze, artystyczne, terapeutyczne edukacji i terapii artystycznej. Podkreśla znaczenie terapii sztuką dla człowieka, odwołuje się także do literatury specjalistycznej w tym obszarze, wskazując na wciąż aktualne problemy z arteterapii proponowane we wcześniejszych publikacjach redakcyjnych autorki.

Słowa kluczowe: edukacja artystyczna, terapia sztuką, arteterapia - rodzaje

Abstract

The Author comments on cognitive, artistic, educational and therapeutic qualities of education and therapy by art. She refers to professional literature and valid problems of art-therapy suggested in her earlier publications.

Keywords: artistic education, therapy by art, sorts of art-therapy